
L'actuació de Barcelona a les Corts de 1705-1706

Mònica González Fernández *

Barcelona Quaderns d'Història, 5 (2001)

Fa uns anys vaig fer la meua tesi de llicenciatura sobre les Corts de 1705-1706, celebrades a Barcelona enmig del conflicte successori entre els Borbons i els Àustries.¹ Les fonts documentals emprades per a l'estudi de les Corts són els processos de corts, de cada estament, el comú als tres estaments i el comú del protonotari. Aquesta documentació es troba a diversos arxius, principalment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) i a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB).² Aquest darrer, en concret, custodia una documentació interessant: les instruccions donades pel Consell de Cent a la Vint-i-quatrena de Corts, comissió de 24 membres encarregada de donar les instruccions als síndics del municipi en Corts.³ En aquell treball vaig poder comprovar que els interessos predominants entre els membres dels estaments eren els de la burgesia mercantil, sobretot pel que fa a la barcelonina. Entre els municipis assistents a Corts, el barceloní gaudia d'un lloc preeminent. El Consell de Cent mantenia una relació especial amb la monarquia i arribava a tenir enfrontaments amb la Reial Audiència i amb el Consell Reial per raó de les interferències de la corona en afers propis del municipi: en els estatuts dels gremis, l'empresonament dels deutors i la jurisdicció pròpia del Consolat de Mar.⁴

* Àrea d'Història del Dret de la Universitat de Barcelona.

1. Mònica GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, *Les institucions catalanes durant la Guerra de Successió: les Corts de 1705-1706*, Barcelona, 1992.
2. Per al tema de què tractem a la present comunicació, ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), Generalitat, reg. 1068 a 1076 i AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 1B-XVI, *Corts*, 88-89; 1B-II, *Registre de deliberacions*, 215.
3. Sobre la Vint-i-quatrena de Corts, vegeu GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, «Barcelona i la Vint-i-quatrena de Corts a les Corts de Montsó de 1585», *Pedralbes*, 13-I (1993), pàg. 299-307; Juan Luis PALOS, *La Práctica del Gobierno en Cataluña (siglos XVI-XVII). Les Corts, la Generalitat y el municipio de Barcelona*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1990, vol. I, pàg. 130 i seg., [tesi doctoral]. Aquesta tesi doctoral donà lloc a *Catalunya a l'Imperi dels Àustria*, Lleida, 1994; vegeu-hi pàg. 273-300.
4. J. S. AMELANG, «L'oligarquia a la Barcelona moderna: una aproximació comparativa», *Recerques*, 13 (1983), pàg. 22-25.

Aquesta preponderància barcelonina es reflectia en el desenvolupament de les Corts. Així, a les primeres sessions es va fer una protesta al Braç Reial pels avantatges que tenia Barcelona dins l'estament, a la qual el conseller segon de la ciutat i president del Braç Reial, el doctor Francesc Gallart i Pastor, va respondre que calia donar preeminència a la seva ciutat. Els síndics de Barcelona havien de ser preferits als altres “*per trobarse antiquissims exemplars ab diferents reals Privilegis estar en la preheminençia tant en los actes dins del present Bras com fora de ell*”.⁵ Barcelona era, al capdavant, qui enviava més síndics a les Corts i qui portava la veu cantant en molts dels temes tractats a les deliberacions.⁶

La Vint-i-quatrena de Corts es mantenia sempre en contacte amb el Consell de Cent, que era qui, en darrera instància, prenia les decisions en els temes més importants. La comissió nomenada per a les Corts de 1705-1706 estava formada per 8 ciutadans, 5 mercaders 5 artistes i 5 menestrals.⁷ Els temes que més interessaven el municipi es troben reflectits en tres papers d'*apuntaments* que la Vint-i-quatrena adreçà al Consell de Cent durant els mesos de desembre de 1705 i de gener de 1706 per tal que aquest s'hi manifestés, i que podem agrupar en tres grans eixos temàtics.⁸

Els oficis municipals

La comissió recordava que es podria suplicar al rei que, per al jurament de determinats oficials elegits per insaculació –cònsols de Llotja, jutge d'Apells, mostassafs, cònsols del Pont d'en Canderà i administradors de les places– només hi havia de ser el batlle de Barcelona i no els consellers de la ciutat. A més, la ciutat desitjava poder fer extracció de tres mostassafs i de sis *pesadors de mostassafs* cada any de les bosses corresponents. També se suplicava que quan els cònsols de la Llotja de Mar acabessin el seu ofici i sense que els seus substituïts hagues-

5. ACA, Generalitat, reg. 1074, 103 r-v.

6. Barcelona aconseguí la majoria dels seus objectius durant aquestes Corts (GONZÁLEZ, *Les institucions...*). Tanmateix, el major nombre de síndics –n'hi enviava cinc, enfront dels dos de Lleida, Tortosa o Girona o l'únic representant de la resta de municipis convocats– no significava que sempre acabés triomfant la seva opinió. Les lleis catalanes establien que les constitucions i els estatuts generals eren aprovats pel rei amb el consentiment de les Corts o de la seva major i més sana part: “*Volem, statuim e ordenam, que si nos, o los successors nostres constitutio alguna general, o statut fet volrem en Cathalunya, aquella o aquell façam de approbatio, e consentiment dels Prelats, dels Barons, dels Cavallers, e dels Ciutadans de Cathalunya, o ells appellats, de la major, e de la pus sana part de aquells*” (3a CYADC, I, 15,14). Cal plantejar que aleshores s'havien de comptar i pesar els vots. Malgrat que els estaments consideraven que les decisions de les Corts s'havien d'aprovar per unanimitat, existeixen mesures aprovades amb dissentiments interposats. Vegeu Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La creació del Dret. Una història de la formació d'un dret estatal espanyol*, Barcelona, 1993, vol. II, pàg. 62 i 70-79.

7. Tot i que els membres de la comissió haurien d'haver estat 24, a la documentació només comptem 23 membres (AHCB, 1B-II, 215, 21v-22v).

8. Totes les dades referents a aquests *Papers* provenen d'AHCB, 1B-II, 215, 63v-65r; 84r-87r; 105v. Només quan parli de constitucions o mesures aprovades per la Cort donaré una referència diferent.

sin jurat el càrrec, només els consellers tercer i quart de Barcelona havien d'exercir l'interinatge.

D'altra banda, es demanava una sèrie d'inhabilitacions per als oficials reials, com ara la prohibició que ni ells ni cap familiar seu no poguessin obtenir càrrecs o oficis de Barcelona, respectant un privilegi de Ferran II de 1498 que ordenava que quan algun oficial reial sortís de la ciutat per a algun ofici, el seu nom retornés a la bossa i es declarés inhàbil fins que cessés l'impediment. Així mateix, hi havia la voluntat de restringir l'accés al Consell de Cent als corredors de coll, hortolans, taverners, carnissers, revenedors i músics. Es volien declarar també inhàbils tots els francesos i els seus descendents, tant per formar part del Consell de Cent com per exercir qualsevol ofici de la ciutat, desig que entroncava amb la francofòbia que caracteritzava gran part dels catalans en aquesta època.⁹ En canvi, els estrangers d'altres indrets que haguessin viscut més de 20 anys a Barcelona podien ser-hi admesos. Al mateix temps, es pensava que es podrien admetre a les Bosses de Conseller Sisè les confraries de passamaners, perxers, velluters, velers, llibreters i escudellers. Molts d'aquests aspectes no es van reflectir en la legislació aprovada a les Corts, però podria ser que l'arxiduc hagués concedit algunes d'aquestes peticions per privilegi.

Prerrogatives del municipi

Barcelona era qui pagava els salaris dels integrants de la Universitat Literària i de l'Estudi General de Barcelona, i per aquest motiu es volia demanar al monarca que confirmés en corts la facultat d'estatuir i ordenar el que convingués a les universitats i que concedís al rector tota la jurisdicció civil i criminal en el seu àmbit.

Igualment, es demanava, d'acord amb la jurisdicció del municipi sobre les confraries i els col·legis i oficis de la institució municipal, que no pogués ser evocada cap causa referent a aquests organismes en primera instància a la Reial Audiència, i es limitava així la possible intromissió reial en afers interns del municipi. També es volia evitar que s'evocuessin a la Reial Audiència les causes d'extraccions d'oficis de la Casa de la Ciutat pels declarats inhàbils pel Consell de Cent. En aquesta línia, es confirmava, amb el capítol de cort 57, el privilegi de 1498, concedit a Barcelona, que facultava la ciutat d'habilitar o no aquells que optaven a un ofici o al Consell i "*que las causas de recors de inhabilitacions de oficis no pogan ser evocadas en la Reial Audiència, ni en ella admesas, que primer no prechesc la declaració dels dits Concellers i Concell Ordinari de trenta sis*".¹⁰

En la mateixa línia, es volia aconseguir l'ampliació de la constitució 37 de 1599, "*que disposa que lo portant veus de general Governador ni los demas ministros y oficiales reals no se pogan entremetzer en las insiculacions de la Diputación y Casa de la Ciutat ni consols de Mar ni en la nominació y elecció de officis y notaris de Barcelona*". L'ampliació consistia que no hi poguessin participar a través de procuradors.¹¹

9. GONZÁLEZ, *Les institucions...*, pàg. 45.

10. ACA, Generalitat, reg. 1076, 1104r.

11. AHCB, 1B-II, 215, 105v.

Es va demanar que, en cas que Barcelona hagués de trametre un ambaixador –o més d'un– al monarca o a altres *potencies* o institucions, la ciutat estigués facultada de fer extracció per a ambaixador de les bosses de consellers destinades a aquest fi; s'ampliava així el *Privilegi* del Regiment de Barcelona de 1498.¹²

Arran dels fets de 1704 pel que fa al *cas Pallejà*,¹³ la Vint-i-quatrema proposà que els tres Comuns de Catalunya –Barcelona, Diputació del General i Braç Militar– poguessin tenir conferències *liberament*. Les Corts aprovaren una constitució, la 64, que exigia, en primer lloc, un jurament d'aquells que intervenien en reunions dels comuns de no revelar el contingut de les discussions que hi tenien lloc. Això s'aprovava perquè les autoritats reials havien manat detenir antics consellers, i els van interrogar sobre les deliberacions i els acords del Consell, amb condemna de desterrament si no ho feien. Per això aquesta constitució considerava nuls aquells processos i condemnes, i tractava d'evitar fets semblants. La pena per a qui violés la norma era la privació d'ofici i la desinsaculació.¹⁴

La darrera demanda fou que Barcelona gaudís de la prerrogativa de tenir fisc propi per a l'exacció dels seus drets, imposicions i debèits, "*ab lo modo y forma que gosa dita prerrogativa lo general de Catalunya*". Barcelona insistia que demanar fisc propi comportava "*tota la plenitud de drets per a la exaccio de los drets imposicions y debits y per las causas de sos debitors per qualsevol canvi o raho ho siant, entenentse concedirse a la dita ciutat dita prerrogativa*".¹⁵ Aquesta aspiració no fou assolida a les Corts perquè els eclesiàstics i els nobles s'hi oposaren; en primer lloc, per por que tot això afectés la seva immunitat fiscal, i en segon lloc, perquè els militars insistien en la preeminència de la Diputació del General, per la qual cosa les causes relatives al fisc de Barcelona s'havien de solucionar, en tot cas, al Tribunal del Fisc del General.¹⁶

12. En aquesta època era habitual la tramesa d'ambaixades a Madrid, on era el monarca, per tal de plantejar-li problemes, aspiracions, o per demanar-li –la Diputació del General– la reparació de greuges. Aquest era el mitjà idoni per estar en contacte amb el rei en una època durant la qual no es convocaven corts (entre 1599 i 1702 no n'hi ha cap concluda). Vegeu IGLESIA FERREIRÓS, *La creació...*, pàg. 265.

13. Joaquim ALBAREDA, *Els inicis de la Guerra de Successió a Catalunya (1700-1705)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1990, pàg. 334-344, [tesi doctoral]; GONZÁLEZ, *Les institucions...*, pàg. 63. Aquest fet enverinà l'ambient prebèl·lic, quan Honorat de Pallejà, conseller tercer de Barcelona, presentà el juny de 1704 una memòria a Felip V, signada pels consellers quart i sisè, Pau Saiol i Josep Solà, i pel romaner de l'escorxador, Roc Bolsós, on s'atribuïa els mèrits de la defensa de la ciutat davant l'atac aliat a Barcelona del mes de maig. El Consell de Cent considerà que la memòria no era fidel a la veritat, ja que s'obviaven altres protagonistes, i decidí suspendre dels seus càrrecs els quatre implicats. El virrei intervingué en l'afer, habilitant el conseller tercer i els altres per a diversos càrrecs de la Diputació. Malgrat les nombroses protestes del Consell de Cent, el municipi va haver d'acceptar en els càrrecs els dos consellers –quart i cinquè– implicats en l'afer.

14. ACA, Generalitat, reg. 1076, 1066r-1067r.

15. ACA, Generalitat, reg. 1074, 225r-226r.

16. Als processos de corts s'esmenta el *Tribunal del Fisc del General* (ACA, Generalitat, reg. 1075, f. 481r).

L'economia i la fiscalitat

En els temes econòmics i fiscals triomfaven els interessos barcelonins. Els més importants eren, sens dubte, els de l'extinció del dret de la lleuda de Barcelona, i la consecució del port franc, però també va tenir la seva rellevància la facultat dels ciutadans de pescar amb gànguil a la costa de la ciutat i la confirmació de drets com el de l'Ancoratge.¹⁷

Pel que fa a la creació del port franc, hi va haver una línia d'actuació de les corts que fomentava el comerç mitjançant la racionalització fiscal, amb una sèrie de mesures que pretenien aconseguir un comerç lliure d'impostos i de traves fiscals. En els darrers anys del segle XVII ja s'havien produït comentaris favorables al *lliure comerç*. D'aquesta manera, a Mataró, la manca d'impostos hi havia atret un fructífer comerç marítim.¹⁸ Com a conseqüència d'aquella mentalitat va néixer la idea de crear un *Port Franc* a Barcelona per a afavorir el trànsit de mercaderies: “entre los medios de la introducida navegación, y comercio en Lior-na, Genova, Marsella, y otras ciudades marítimas no cede el que se pretende en este capítulo a los mas relevantes, provechosos y utiles pues con este medio del depósito de puerto franco, y Lazareto se adelanta la contratación”.¹⁹ A la deliberació del Consell de Cent del 28 d'octubre de 1701 es va presentar una proposta per a la creació d'un organisme anomenat *Port Franc*, que, seguint l'exemple de Mataró, va retornar al comerç barceloní el seu màxim esplendor i va estimular la contractació a la ciutat i en faria una plaça de canvi.²⁰ A les Corts de 1702 es va proposar una constitució que autoritzava a erigir a Barcelona una Casa de Port Franc, amb la condició que els drets d'entrada a la ciutat i a altres poblacions catalanes fossin pagats, però els de sortida del Principat fossin eliminats. En aquella ocasió, Mataró havia alçat un dissentiment perquè la constitució la perjudicaria, però finalment retirà la seva oposició i el projecte fou aprovat a la constitució 37.²¹ El 1706 la proposta es va tornar a exposar al Braç Reial i Mataró s'hi va tornar a oposar, dissentint del text de la constitució: “lo sindich de la Excelentissima ciutat de Barcelona insta que en la present Cort se estatuhesca y ordene que en ella y fora sos murs se edifique una casa ques diga port franch a fi y effecte que todas las mercaderias que vindran de fora del present Principat y se desembarcaran en ella estigan en custodia dels officials que se trobaran en dita casa, y que las mercaderias de aquella que se vendran per entrar en la dita ciutat o en altre part del present Principat y se desembarcaran en ella estigan en custodia dels officials que se

17. Per a més informació sobre aspectes econòmics i fiscals, vegeu GONZÁLEZ, *Les institucions...*, pàg. 82-114.

18. Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Barcelona, 1966, vol. II, pàg. 391-393.

19. Narcís FELIU DE LA PEÑA, *Fénix de Cataluña. Compendio de las antiguas grandezas y medio para resolverlas*, Barcelona, 1683, pàg. 109.

20. A. DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, Barcelona, 1973, vol. II, pàg. 475-476.

21. Jaume BARTROLÍ ORPÍ, *La Cort de 1701-1702*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1978, pàg. 154, [tesi de llicenciatura inèdita]; el treball, que en el seu moment em va facilitar amablement l'autor, Ernest BELENGUER CEBRIÀ, *Las Cortes de Cataluña de la baja edad moderna. Las legislaturas de 1599, 1701 y 1706*, Barcelona, 1986, pàg. 75, [treball de càtedra inèdit]; pel que fa a les mateixes Corts, vegeu Jesús LALINDE ABADÍA, «Las Cortes de Barcelona de 1702», *AHDE* (1992), pàg. 7-46; J. LLOVET, *Mataró, 1680-1719: el pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*, Mataró, 1966, pàg. 56-59.

trobaran en dita casa, y que las mercaderias de aquella que se vendran per entrar en la dita ciutat o en altre part del present Principat degan pagar los drets acostumats: Pero las que trauran de dita casa per enviar fora del present Principat no degan ni estigan obligadas a pagar dret algu a la Generalitat". Els mataronins consideraven que establir un port franc a tota la costa catalana faria augmentar el comerç del país, però establir-lo únicament a Barcelona comportaria un perjudici per a la resta de poblacions del Principat. L'experiència de les províncies de Gènova i de la Provença resultava allisonadora, car "en Genova se troba port franch en la mateixa ciutat pero se experimenta que en tota la Ribera de Genova noy ha poblacio xica ni gran (si no es la dita ciutat de Genova) ahon si negocie poc ni molt de forma que no tenen altre medi per passar sa vida que lo negociar [sic] an de dexar sas terras y Patria y transportarse ab llur familia a la ciutat de Genova [sic] lo matex se experimenta y succeheix en la Provença ahont per raho del port franch ques troba en la ciutat de Marsella nos troba poblacio ahont se negocie". A més, la concessió a Barcelona del port franc no es considerava justa perquè la legislació havia de tenir en compte els interessos generals del país i no només els de la capital.²² Nogensmenys, el 29 de març de 1706 el dissentiment de Mataró fou declarat invàlid per l'arxiduc per l'usatge. *Judicium in curia datum*, i la constitució 79 fou finalment aprovada.²³ El text presentava, però, alguna diferència en relació amb el de les Corts anteriors: les mercaderies que es trameïen des de la Casa de Port Franc a altres poblacions del Principat haurien de pagar únicament els impostos obligats als llocs de destí, però no els de la capital, mentre que les que entraven a Barcelona havien de satisfer els drets acostumats de la Generalitat i la ciutat, i quedarien totalment exemptes de fiscalitat les que en sortien i estaven destinades a l'exportació.²⁴

En la mateixa línia de pensament, la del *libero comerç*, es trobaven una sèrie de lleis aprovades amb les quals es tractava d'aconseguir una racionalització de la fiscalitat. En primer lloc, nombroses corporacions barcelonines –la Llotja de Mar, el col·legi d'adroguers, el col·legi de candelers de cera, els prohoms de la confraria de daguers i els corredors d'orella– presentaren memorials, ja el 1701, que demanaven l'extinció del dret de lleuda, per aconseguir a la ciutat de Barcelona el lliure comerç. La proposta no es va poder aprovar a la cort celebrada aleshores, mentre que sí que ho fou el 1706: el Consell de Cent s'havia compromès a negociar l'assumpte amb els anomenats *hereus de la lleuda de Mediona*.²⁵ Els memorials presentats davant el Consell de Cent assenyalaven que el dret més perjudicial per al comerç era el de la *lleuda reial i de Mediona*, per raó de les extorsions dels seus arrendataris en recaptar-lo. Aquell impost era considerat un dret reial transferit, i alienat pels comtes a favor dels anomenats hereus

22. ACA, Generalitat, reg. 1075, f. 963.

23. ACA, Generalitat, reg. 1075, f. 963. Vegeu IGLESIA FERREIRÓS, *La creació...*, vol. II, pàg. 73: el monarca comptava amb mitjans per poder sortir de situacions difícils a les Corts, com ara aquesta, on hi havia un dissentiment que impedia l'acabament de la reunió. Entre aquests mitjans, el recurs a l'usatge *Judicium in curia datum*, pel qual el rei, fent ús de la seva sobirania, podia imposar una solució, que tot i no comptar amb l'aprovació unànime dels membres dels estaments, s'aplicaria a tothom. Iglesia assenyalava que "l'ús d'aquesta sentència suposava un preu polític a pagar i el comte només hi recorria en darrera instància".

24. ACA, Generalitat, reg. 1076, 1113r.

25. BARTROLÍ, *La Cort...*, pàg. 170.

del dret de lleuda. Tanmateix, la monarquia n'havia tingut sempre el domini directe, i a ella pertocava l'aprovació de la seva extinció. Es reconeixia la necessitat de compensar d'alguna manera els posseïdors de l'administració del dret. La demanda d'extinció del dret de lleuda es remuntava al segle XVI, al regnat de Felip II, i, segons els memorials, el 1599 el rei l'aprovà en Corts i per privilegi. No s'executà la gràcia –s'ignora per quin motiu– i el 1626 tornarien les temptatives de la ciutat. El 1632 Felip IV, per reial decret, va nomenar persones per “*taxar los derechos de la lleuda Real que se compraron [per la ciutat] en dicho año [1626]*”.²⁶ Barcelona presentà un memorial al rei explicant com havia “*solicitado desde el año 1680 hasta el corriente de 1706 en muchas y varias ocasiones con diferentes medios muy proporcionados convenir con los herederos de dicho derecho de lleuda a fin de lograr su extincion tan nocivo al libre comercio y restablecer aquel en mayor aumento en esta capital y nunca se ha podido conseguir [...] ha propuesto a los herederos el medio que ha Juzgado mas favorable y que mayor podria conducir para extinguir el derecho de lleuda [...] pagar todos los años a los herederos lo que importava la annua pencio de que han utilado del dicho derecho de lleuda haziendo el computo de lo que se ha sacado de aquel por el termino y espacio de veynte años continuos y assi bien la parte correspondiente por un año hecho dicho computo con la facultad de poder la ciudad de redimir dicha annua pencion teniendo los medios para dicho fin precaucionandose dichos herederos por la seguridad de dicha annua pencion por medio de las Cortes que Vuestra Magestad de presente favorece en celebrar [...] cuyo medio tan eficaz y favorable han despreciado dichos herederos*”. Considerant que el rei podia recuperar el dret alienat del reial patrimoni o bé extingir-lo, la ciutat demanava a l'arxiduc la solució de l'afer durant la celebració de les Corts.²⁷ Barcelona aconseguí els seus propòsits amb l'aprovació del capítol de cort 106, que ordenava que l'exacció i col·lecta del dret de lleuda reial i de Mediona fos suspesa a la ciutat de Barcelona –i no a altres poblacions, com ara Tortosa, on es va continuar recaptant– per als articles sobre els quals s'aplicava –la pesca salada, l'oli, la sal, el sucre, el pebre, el ferro, etc. Restaven intactes els dominis *directes i útils* gràcies als quals es donaria als *hereus* de la lleuda, un dret de 16 sous per càrrega d'aiguardent, 4 per la de vi i 2 per la de vinagre que entressin a la ciutat.²⁸

Una aspiració de la ciutat, que també es va plasmar en constitució, fou que la concessió de llicències per a obres públiques i llocs comuns de la ciutat –carrers públics, places, clavegueres públiques i altres– anessin a càrrec dels consellers, i que les causes per aquestes matèries fossin privatives de la Batllia General. La constitució 41 establia que la neteja i conservació de camins reials i de barons havia d'anar a càrrec dels municipis, i els governants municipals podien obligar els particulars a mantenir-los en condicions mitjançant crides públiques i imposicions de penes. En cas de ciutats negligents, el lloctinent del batlle general hi podia intervenir.²⁹

Fem referència, per acabar, a un problema cabdal per a Barcelona: la recuperació del control de les insaculacions. Sabem que els principals càrrecs públics

26. AHCB, 1B-II, 215, f. 63r-65r.

27. AHCB, 1B-II, 215, f. 105r-106r.

28. ACA, Generalitat, reg. 1076, f. 1145v.

29. ACA, Generalitat, reg. 1076, f. 1093r-1094r.

catalans eren elegits a partir del sistema insaculatori i extracció a sort, introduït a l'àmbit municipal català a mitjan segle XV,³⁰ i va esdevenir una alternativa als procediments de cooptació que fomentaven la corrupció i el nepotisme. Era, de fet, un sistema de regulació de la vida social i política de la comunitat. El privilegi d'insaculació reflectia la representació proporcional dels diversos grups socials al municipi.³¹

Als segles posteriors, a la Corona d'Aragó la monarquia va intentar de *desnaturalitzar* el sistema, atès que tractava de controlar els municipis, tot atribuint-se facultats per a la provisió o manipulació de les nòmines d'insaculació a les diverses poblacions: a Catalunya només els lloctinents van fer recomanacions de persones. Potser no es va intentar dur més enllà la intervenció per no deteriorar gaire les delicades relacions entre la monarquia i el Principat.³²

Tanmateix, després de la derrota del Principat en acabar la guerra de 1640, la monarquia aprofità l'avinentsa per controlar les insaculacions del Consell de Cent de Barcelona i de la Diputació del General, fent servir dos mecanismes, un per depurar políticament les bosses i un altre que consistia en la facultat de revisar anualment les nòmines d'insaculació; així, els elegits s'havien de fer *mereixedors* del favor del rei per obtenir el càrrec. Aquest intervencionisme pressuposava una docilitat política dels elegits i un control directe sobre l'actuació del municipi i de la Diputació. D'aquesta manera es creaven uns lligams de dependència entre rei i governants o classes dirigents catalanes, ja que les nòmines insaculatòries que elaborava la ciutat havien de ser revisades pel virrei, pel Consell d'Aragó i, finalment, pel rei.³³

Fins a l'arribada de Felip V i la cort que ell va convocar, en la qual es va demanar el retorn del control de les insaculacions, el Consell de Cent havia intentat reiteradament recuperar el dret perdut, per exemple, el 1660, el 1675-1676 o l'any 1698, amb ambaixades o memorials adreçats al rei. Malgrat tots els intents, el Consell d'Aragó sempre va denegar el retorn a la situació anterior a 1659.³⁴ A les Corts de 1701-1702, la qüestió de les insaculacions es va plantejar, i fins i tot l'estira i arronsa entre monarquia i estaments en relació amb aquest tema va estar a punt de posar en perill la continuïtat de les Corts, pel dissentiment general posat pel Braç Militar, però la negativa de Felip V va ser rotunda. Fou per aquest motiu que el 1705-1706 es va tornar a insistir davant l'Arxiduc sobre el tema, aprofitant en aquesta ocasió la difícil situació en què es trobava la monarquia de Carles d'Àustria.³⁵

30. A Barcelona, en concret, s'introduí el 1498. Per a aquest tema, vegeu Josep M. FONT RIUS, «Las instituciones en la Corona de Aragón en la primera mitad del siglo XV (Reinados de Fernando de Antequera y Alfonso el Magnánimo)», dins *IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Palma de Mallorca, 1955*, Barcelona, 1976, pàg. 209-223; TORRAS I RIBÉ, «El control polític de les insaculacions del Consell de Cent de Barcelona (1652-1700)», *Pedralbes* (1993), vol. I, pàg. 457-468; «El intervencionismo monárquico en los municipios de la Corona de Aragón (1427-1714)», dins *Acta Curiarum Regni Sardiniae. Istituzioni rappresentative nella Sardegna Medioevale e Moderna. Atti del Seminario di Studi*, Cagliari, 1986, pàg. 285-298.

31. TORRAS I RIBÉ, «El intervencionismo...», pàg. 283.

32. TORRAS I RIBÉ, «El intervencionismo...», pàg. 295.

33. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans en l'Antic Règim 1453-1808*, Barcelona, 1983, pàg. 108-110.

34. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis...*, pàg. 111-113.

35. Vegeu informació més detallada al meu treball *Les institucions...*, pàg. 59.

L'1 de novembre de 1705 el Consell de Cent va demanar la revocació del “*Real Privilegio de 12 de Abril 1653 reservandose armas y custodia de la ciudad, las insaculaciones de dichos oficios, la villa de Flix, con la Palma y sus réditos, y toda la jurisdicción de las Baronías de Montcada y Montbuy, con el lugar de Caldes de Estarach y Castillo de Montgat, imponiendo silencio a la misma ciudad*”. El mateix Dietari de la Generalitat informava que Carles II havia retornat les baronies de Montcada, Montbui, Caldes d'Estrac, Montgat, Flix i la Palma, però restava pendent l'afer de les desinsaculacions.³⁶

El 15 de gener el rei va enviar una lletra al Consell de Cent barceloní: “*os hago merced [...] de mi regalia de insecular en las Bolsas de Concelleres, y demas officios de la ciudad, para que durante aquella, los concelleres que oy son y por tiempo seran usen de dicha mi Regalia en la misma conformidad que la gosavan en el anyo de mil seis cientos treinta y nueve, con la explicacion de mi Real ánimo que es de reservarme, como me reservo, el desinsecular quando huviere causa y nombrar las personas que pareciere más convenir a mi servicio en los lugares que vacan y por ellos me teneis propuestos sugetos, quedando los demas que vacan o vacaren por los concelleres actuales y venideros respectivamente dandoles facultad de nombrar los sugetos que juzgaran mas a proposito, exceptuando los que en virtud de mis Reales decretos de veinte y quatro de noviembre passado fueron desinseculados, los quales sin preceder mi Real decreto, que los habilite, tengo por incapaces*”.³⁷

El Consell de Cent va reaccionar positivament davant el retorn de la prerrogativa, mostrant-se molt agraït.³⁸ Aparentment, sembla que l'Arxiduc es mostrava més magnànim que el seu predecessor. Feliu de la Penya assenyala que “*durante las Cortes concedió el Rey con singular gusto las Insaculaciones de los Oficios de la Ciudad de Barcelona y de la Diputacion, a los Concelleres y Deputados, a estos por Capítulo de Cortes, y a aquellos por Privilegio, venciendo la oposición*”.³⁹ Així mateix, Castellví explica que “*el rey Carlos convino en la reintegración de las libes insaculaciones, tot i que reconeix que reservo por aquella sola vez las insaculaciones en las vacantes concurrentes*”.⁴⁰

Era aquest realment un retorn de les insaculacions lliures? Pot semblar que la monarquia no renunciava al dret a desinsacular, perquè al privilegi s'especificava que el *real ánimo* de Carles era “*reservarme como me reservo el desinsacular quando hubiere causa*”. La renúncia estava sotmesa, doncs, a l'imperatiu del *real beneplácito* i les intencions de Carles eren ambigües,⁴¹ ja que al privilegi es deia que el rei es reservava el “*desinsacular y nombrar las personas que pareciere más convenir a mi servicio en los lugares que vacan y por ellos me teneis propuestos sugetos*”. Sembla, però, que aquesta reserva es va haver d'exercir només una vegada, és a dir, en els llocs “*que vacan*”, i, pel que sembla, els consellers ja li havien proposat alguns noms. Després, els consellers van tenir plena facultat de nomenar “*los sugetos que juzgaran más a propósito*”, exceptuant els que havia inhabi-

36. ACA, Generalitat, reg. 103, f. 238r.

37. AHCB, 1B-II, 215, f. 95r-97r.

38. AHCB, 1B-II, 215, f. 97r i seg.

39. FELIU DE LA PEÑA, *Anales de Cataluña*, Barcelona, 1709, III-547.

40. CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, Biblioteca de Catalunya, ms. 421, f. 35r.

41. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis...*, pàg. 129-131.

litat el rei amb data de 24 de novembre de 1705, perquè no eren afectes a la seva causa. Sembla versemblant que la reserva fos temporal; per tant, el Consell de Cent va tenir més endavant facultats plenes per insacular i desinsacular.

Es pot concloure, doncs, que els propòsits del Consell de Cent per a aquestes Corts es van acomplir, tot i que caldria matisar els resultats de la reunió de corts a través d'una investigació de les conseqüències pràctiques de la legislació aprovada que permetés de comprovar si va es va aplicar efectivament.⁴²

42. Vegeu les conclusions del meu treball, *Les institucions...*, pàg. 264-270.